

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Υπουργοῦ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων
Κοσμητοροῦ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς
Τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας

ΤΟ 1821 ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ *

Τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος πανηγυρίζει σήμερον τὴν Ἀνάστασίν του. Οἱ Ἕλληνες κλίνουν σήμερον τὸ γόνυ ἐνώπιον τῶν τάφων καὶ τῶν μνημείων τῶν ἡρώων τῆς μεγάλης ἐποχῆς τοῦ « 21 », ἐνθυμοῦνται μὲ εὐγνωμοσύνην τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους ἀγωνιστάς, ἐνθυμοῦνται μὲ βαθυτάτην θλίψιν τὴν ζοφερὰν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὑψώνουν τὸ βλέμμα των εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν, διότι τοὺς ἐβοήθησε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου. Τέσσαρας αἰῶνας διήρκεσεν ὁ πολιτικὸς θάνατος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 1821 ἀποτελεῖ τὴν ἡρωικὴν ἀπάντησιν, ἡ μᾶλλον συνέχισιν εἰς τὴν ἡρωικὴν τραγωδίαν τοῦ 1453. Δύο μεγάλας τραγωδίας ἐγνώρισεν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορικὴν του πορείαν. Ἡ πρώτη τραγωδία τοῦ ἦτο ὅτι ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὁπότε καὶ ἔχασεν διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν πολιτικὴν του ὑπαρξίν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη ὑπέτασεν ὑπὸ τὸ πέλας της καὶ ἐξηφάνιζεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς τὴν ἐλευθερίαν τῶν μεσογειακῶν λαῶν. Ὅμως οἱ ὑποταχθέντες εἰς τὴν Ρώμην Ἕλληνες κατῴρθωσαν μὲ τὸ πνεῦμά των νὰ ἀφομοιώσουν τὴν Ρώμην καὶ μετὰ πάροδον τεσσάρων καὶ πλέον αἰώνων τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο μεγάλα τμήματα, δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν. Τὸ ἀνατολικὸν ἔγινεν ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικὸν καὶ ἀπ' αὐτὸ προῆλθεν ὁ μέγας βυζαντινὸς πολιτισμός. Ὁ φόβος τοῦ Κάτωτος ὅτι οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ τὰ γράμματά των ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὴν Ρώμην ἔγινε τότε πραγματικότης. Ἡ Ἑλλάς εἶχεν ὑποτάξει τὴν Ρώμην μὲ τὸν Δούρειον Ἴππον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Μὲ τὴν νίκην τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ βυζαντινοῦ

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ἑθνικῆς ἐορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου.

Κράτους ἐπῆλθεν ἡ κάθαρσις τῆς πρώτης μεγάλης τραγωδίας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἱστορίαν των. Ἡ ἑλληνικὴ δημιουργία θὰ συνεχισθῇ τῶρα ἐπὶ χίλια ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἡνωμένον μὲ τὸν Χριστιανισμόν, θὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ θὰ φέρῃ εἰς φῶς τὸν μέγαν βυζαντινὸν πολιτισμόν, τοῦ ὁποῖου τὸ μεταφυσικὸν βάθος καὶ κάλλος θὰ συγκινήσῃ Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν καὶ θὰ ἀκτινοβολήσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ὥς κατόρθωμα ὑπῆρξεν ἡ κάθαρσις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν πρώτην μεγάλην ἱστορικὴν των τραγωδίαν.

Ἡ δευτέρα μεγάλη ἱστορικὴ τραγωδία τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ πτώσις τῆς βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ παρουσίας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Πόλις, τὸ φωτεινὸν τοῦτο σύμβολον τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὸ δὲ ἑλληνικὸν Γένος ἔχασε τὴν οἰκουμενικὴν του ἀκτινοβολίαν καὶ περιῆλθεν εἰς πολιτικὴν ἀφάνειαν. Ἄν κρίνωμεν αὐτὰς τὰς δύο ἱστορικὰς τραγωδίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὸ παρόν, ἀπὸ τὴν σημερινὴν ἱστορικὴν στιγμήν, πρέπει, χωρὶς δισταγμόν, νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ δευτέρα τραγωδία ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἑλληνισμόν σκληροτέρα καὶ πολὺ χειροτέρα τῆς πρώτης. Ὁ ἱστορικὸς πόνος, τὸν ὁποῖον αἰσθανόμεθα δι' αὐτήν, εἶναι πολὺ βαθυτέρος καὶ πολὺ συγκλονιστικώτερος τοῦ ἱστορικοῦ πόνου, τὸν ὁποῖον δοκιμάζομεν διὰ τὴν πρώτην τραγωδίαν. Τὸ 1821, τὰ ἀγωνίσματα τοῦ ὁποῖου τιμῶμεν σήμερον, ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς καθάρσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν δευτέραν ἱστορικὴν των τραγωδίαν, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἄλλα τετρακόσια χρόνια. Ὁ Δούρειος Ἴππος διὰ τὴν κάθαρσιν αὐτὴν ἦτο ἡ Ὁρθοδοξία, αἱ Κοινότητες, τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο καὶ ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἡ διαδικασία τῆς καθάρσεως συνεχίζεται ἀπὸ τὸ « 21 » μέχρι σήμερον, μεγάλη δὲ στάδια αὐτῆς τῆς διαδικασίας ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τοῦ « 12 » καὶ « 13 », ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Σήμερον ἡ διαδικασία τῆς τραγωδίας αὐτῆς καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς κάθαρσιν συνεχίζεται εἰς δύο ἑλληνικοὺς χώρους, εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἠπειρόν. Ὅλοι οἱ ἀγῶνες μετὰ τὸ « 21 » αποτελοῦν προσπάθειαν τοῦ Ἑθνους νὰ φθάσῃ εἰς πλήρη κάθαρσιν τῆς μεγάλης του τραγωδίας τοῦ 1453. Τὸ βάρος αὐτῆς τῆς τραγωδίας εἶτε τὸ ὁμολογοῦμεν εἶτε δὲν τὸ ὁμολογοῦμεν, μᾶς βαρύνει ὅλους μέχρι σήμερον καὶ ἀναστέλλει τὴν οἰκουμενικὴν προβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἑθνους.

Ἡ σημερινὴ κρίσιμος ἐποχὴ ὑποχρεώνει τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μεγάλην ἱστορικὴν μοῖραν, νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ἀποστολὴν των, ἐὰν δὲν θέλουν νὰ γίνουν βάρος τῆς γῆς. Καὶ εἶναι βεβαίως ἀληθὲς ὅτι κανενὸς λαοῦ ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ἐξ ἄλλου ὅμως εἶναι ἐξ ὕψους ἀληθὲς ὅτι, ὅποιος λαὸς ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν μοῖραν, αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶ-

γματα ὑποχρεωμένος νὰ ἀναπροσαρμόσῃ τὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν μεγάλην ἱστορικὴν δοκιμασίαν τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ ἀδυσώπητα αἰτήματα καὶ προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐποχὴ μεταβατικὴ, ἀλλὰ ἐπαναστατικὴ. Ὁ Ἑλληνισμός, ὁ ὁποῖος καὶ μεγάλῃν ἱστορικὴν μοῖραν ἔχει ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ, σχετικῶς πρὸς ἄλλους λαούς, ὀλιγάνθρωπον ἔθνος, εἶναι περισσότερον παντὸς ἄλλου λαοῦ ὑποχρεωμένος νὰ συνειδητοποιήσῃ τὰ σημερινά του προβλήματα.

Τὸ πρῶτον χρέος, ποῦ ἔχει ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμός, εἶναι νὰ σχηματίσῃ σαφὴ εἰκόνα διὰ τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη γύρω του μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἄν ρίψωμεν ἕνα βλέμμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ ἀραβικοὶ λαοί, ὅπου τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ μέγα κύρος, ἀποκτοῦν σιγὰ-σιγὰ τὴν αὐτοσυνειδησίαν των καὶ ἴσως κάποτε κατορθώσουν νὰ ἐνωθῶν. Εἶναι λοιπὸν τοῦτο νέον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ ρυθμίσωμεν τὴν συμπεριφορὰν μας ἀναλόγως. Ἐντὸς τοῦ ὄγκου τῶν λαῶν αὐτῶν ἔχει δημιουργηθῇ ἕνα νέον Κράτος, τὸ Ἰσραήλ, τὸ ὁποῖον ὡς πολιτικὴ μονὰς παρουσιάζει μεγάλῃν δυναμικότητα καὶ ἀσφαλῶς θὰ εἶναι εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον, ἐντὸς τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, σοβαρὸς ἀνταγωνιστὴς τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν μετακινήσωμεν τὸ βλέμμα μας ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ κράτη πρὸς Βορρᾶν, συναντῶμεν τὴν Τουρκίαν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται σήμερον ὡς ἰσχυρὸν ἐθνικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ σύμμαχον, συμπεριφέρεται ἀπειλητικῶς πρὸς ἡμᾶς. Καὶ ὅμως ἡ πολιτικὴ σωφοσύνη θὰ ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν Τουρκίαν εἰς πραγματικὴν φιλίαν μὲ τοὺς Ἑλλήνας, διότι, δίχως αὐτὴν τὴν φιλίαν, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ Τουρκία θὰ εἶναι καταδικασμένη εἰς ἄγονον ἀντίδρασιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ εἰς γονιμοποίησιν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν δυνάμεών της. Ἡ ἀπουσία τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐδημιούργησε διὰ τὴν Τουρκίαν μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπληρωθῇ. Ὁ μόνος τρόπος πρὸς πλήρωσιν αὐτοῦ τοῦ κενοῦ εἶναι ἡ πραγματικὴ φιλία τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς Βορρᾶν, ὅπου κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ τοῦ θώρακος τῆς Ἑλλάδος, τὰ σλαβικὰ κράτη δὲν εἶναι ὅπως ἦσαν τὸν παλαιότερον καιρὸν ἀνοργάνωτα, ἀλλὰ εἶναι αὐστηρῶς ὀργανωμένα. Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν πῶς εἶναι ὀργανωμένα, δηλαδὴ ποῖον πολιτικὸν καθεστῶς τὰ διέπει, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ὀργανωμένα. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπου κατὰ μήκος τοῦ θώρακος τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχουν δύο κράτη, αὐστηρῶς ὀργανωμένα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἕνα εἶναι ἡ Βουλγαρία μὲ πληθυσμὸν ἴσον πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἄλλο ἡ Γιουγκοσλαβία μὲ πληθυσμὸν ὑπερδιπλάσιον τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὴν διαμόρφωσιν αὐτὴν τοῦ χώρου περὶ ἡμῶν κατ' οὐσίαν μένει εἰς ἡμᾶς ἀνοιχτὴ πρὸς ἔξοδον καὶ δρᾶσιν μόνον ἡ θάλασσα καὶ βεβαίως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σήμερον εἶναι οἱ

Ἑλληνες μεταξὺ τῶν πρώτων. Μόνον εἰς τὸ ὕψος στοιχεῖον ἔχουν οἱ Ἑλληνες νὰ παρουσιάσουν καὶ σήμερον οἰκουμενικὴν δρᾶσιν. Ἀπὸ ξηρᾶς ὁμῶς ἡ Ἑλλὰς ἔχει ἀποκοπῇ ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Δυτικὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Τὸ γεγονός ἀκριβῶς τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἔχη κανεὶς ὑπ' ὄψιν του διὰ κάθε τι, τὸ ὁποῖον θὰ σκεφθῇ ἢ θὰ πράξῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἴτε εἶναι πολιτικὸς εἴτε ἀπλοῦς πολίτης. Οἱ Ἑλληνες πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι σήμερον ἡ Χώρα των δέχεται τὴν πίεσιν ὅλου τοῦ ὄγκου τῆς Ἀσίας καὶ μέρος τοῦ ὄγκου τῆς Εὐρώπης, ἡ πίεσις δὲ αὕτη εἶναι δυνατόν νὰ ἀποβῇ καταλυτικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο, διότι ὑπάρχει ἓνας ἱστορικὸς νόμος. Ὁ νόμος αὐτὸς λέγει ὅτι, ὅταν λαοὶ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Εὐρώπης φθάσουν εἰς τὴν Μεσόγειον, καταλύουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Κατ' οὐσίαν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἓνα ἀκρωτήρι τῆς Εὐρώπης· ἓνα σύνολον βράχων καὶ μικρῶν πεδιάδων· ἓνας ἀπλὸς ἐξώστης τῆς Εὐρώπης. Πρέπει νὰ γίνῃ συνειδητὸν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐλευθέρα, πρῶτον διότι ἀγωνίζεται, καὶ δεύτερον διότι εἰς τὴν πίεσιν τῶν δύο ἡπείρων ἐπὶ τῶν ὤμων της ἀντιτίθεται ἡ πίεσις τοῦ ὠκεανοῦ, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον τοῦλάχιστον ἀπεδείχθη ἰσχυροτέρα. Ἡ ξηρὰ πιέζει πρὸς τὴν θάλασσαν, τοῦτο εἶναι νόμος τῆς γεωπολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ θάλασσα πιέζει πρὸς τὴν ξηράν. Καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων διὰ νὰ πεισθῶμεν· ἡ ἰδική μας ἱστορία ἐπικυρῶναι τοῦτο. Ἡ θάλασσα ἔσωσε τὸν Ἑλληνισμόν εἰς ὅλας τὰς κρίσεις στιγμὰς τῆς ζωῆς του.

Ἡ κατάστασις λοιπὸν αὕτη μᾶς ὑποχρεώνει νὰ θέσωμεν ἐξ ἀρχῆς σὰν λαὸς τὸ θέμα τῆς ὀλιγανθρωπίας μας. Εἴμεθα ὀλίγοι μέσα εἰς μίαν πλῆμυναν. Χωρὶς πληθυσμὸν συμπαγῇ καὶ πυκνὸν ἓνας λαὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρατήσῃ τὸ ἔδαφός του. Τοῦτο εἶναι ἀδυσώπητον δίδαγμα τῆς ἱστορίας. Ὅταν ὅλοι οἱ λαοὶ γύρω μας πολλαπλασιάζονται ἀπειλητικῶς δι' ἡμᾶς, δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος παρὰ νὰ πολλαπλασιασθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Κάθε ἄλλη διδασκαλία θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς καταστρεπτικὴ. Εὐρισκόμεθα πράγματι καὶ ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο εἰς μίαν κρίσιμον καμπὴν τῆς ἱστορίας μας. Γνωρίζομεν βεβαίως καλῶς ὅτι ὁ πολλαπλασιασμός αὐτὸς συμβαδίζει πάντοτε μὲ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ μὲ τὴν παράλληλον οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς λαοῦ. Συνεπῶς ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας, καὶ μάλιστα ἡ αὐτοδύναμος καὶ ἐξαντλητικὴ, ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ὡς πρωταρχικὸν χρέος. Τὸ αἵτημά μας πρέπει νὰ εἶναι ὅτι ἐντὸς ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας πρέπει νὰ διπλασιασθῇ, διότι αὕτη εἶναι ἡ μόνη δικαίη ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχη ἓνας λαός, ὅταν μάλιστα ὁ πολλαπλασιασμός τῶν ἄλλων εἶναι ἀπειλητικός. Τὸ δὲ λεγόμενον, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ πληθυσμὸν διπλάσιον, εἶναι οἰκτρὰ πλάνη, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς ἀγνοίαν τῶν δυνατοτήτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ εἴσοδος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγορὰν θὰ ἐντείνῃ εἰς τὸ μέγιστον — καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ γενικὴ συνείδησις — ὅλα τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἐσωτερικὰ προβλήματα τοῦ τόπου μας. Καὶ πέραν τούτου θὰ γεννήσῃ ἄλλα προβλήματα, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται ἀκόμη. Καὶ τὸ πρῶτον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη θέσει ριζικώτατα, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς αὐτόχθονος ἐλληνικῆς βιομηχανίας. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶχεν ὡς τώρα μορφὴν ἀπλῶς φυτοζωικὴν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι σήμερον δὲν εἶναι δυνατόν ἕνας λαὸς νὰ κρατήσῃ τὴν γῆν του, χωρὶς ἰδικήν του αὐτόχθονα βιομηχανίαν, ἐκτὸς ἂν θέλῃ νὰ τὸν ἀλέσῃ ὁ τροχὸς τῆς ἱστορίας, διότι τὰ πράγματα εἶναι σήμερον σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητα. Θὰ ἐντείνωμεν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν γεωργικὴν μας παραγωγὴν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτήν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἀποθάνωμεν ὡς λαὸς ἢ νὰ γίνωμεν δοῦλοι τῶν ἄλλων, παράγοντες καὶ προσφέροντες εἰς τοὺς ἄλλους προϊόντα πολυτέλειας, τῶν ὁποίων ἡ κατανάλωσις θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν πλουσίων λαῶν.

Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ αὐτόχθονος βιομηχανίας, ἐννοοῦμεν βιομηχανίαν ἰσότιμον πρὸς τὴν βιομηχανίαν τῶν προηγμένων λαῶν. Αἱ βιομηχανικαὶ δηλαδὴ μονάδες, αἱ ὁποῖαι θὰ ἰδρυθοῦν εἰς τὸν τόπον μας, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἰσότιμοι εἰς ποιότητα, συγχρόνως δὲ νὰ εἶναι μονάδες δι' ὅλα τὰ βασικὰ εἶδη τῆς ζωῆς καὶ ὄχι μόνον διὰ μερικὰ, ὁπότε καὶ πάλιν θὰ εἴμεθα εἰς ἀδυναμίαν. Ἡ ἰδρυσις βιομηχανίας θὰ γίνῃ διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τίποτε ἄλλο διὰ νὰ ἐπιζήσωμεν ὡς λαός. Θὰ γίνῃ δὲ μὲ ἐλληνικὰ καὶ μὲ ξένα κεφάλαια, ἐφ' ὅσον διατηρήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας. Τὰ ξένα κεφάλαια θὰ ἔλθουν ὅταν ἔχωμεν πολιτικὴν εὐστάθειαν, διότι τὸ κεφάλαιον, ὅσον δειλὸν εἶναι ὅταν δὲν ἔχῃ ἀσφάλειαν, τόσον τολμηρὸν εἶναι ὅταν ἔχῃ ἀσφάλειαν. Τότε ἀκριβῶς θὰ ἔλθῃ τὸ κεφάλαιον ἐδῶ καὶ θὰ ἔλθῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὄχι δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ, ὅταν ἔλθῃ, θὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Συγχρόνως θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν ἀγορὰν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ὅπου ὑπάρχει μέγα κενόν. Ἡ Ἑλλάς ὡς χώρος εἶναι χώρα ἐπικεντροῦς καὶ ἔχει τεραστίαν σημασίαν διὰ τὸ κεφάλαιον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ὀργανωθῇ ἡ Ἑλλάς βιομηχανικῶς καὶ τεχνικῶς, δίχως ὅμως νὰ χάσῃ τὸ αἰώνιον πνεῦμά της, τὸ ὁποῖον τὴν προστατεύει διὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ εἰς ἀπλὴν μᾶζαν ἀνθρώπων. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ κρίσιμον σημεῖον δι' ἡμᾶς, νὰ μὴ γίνωμεν μᾶζα, ὁπότε κινδυνεύομεν νὰ γίνωμεν δοῦλοι τῶν ἄλλων.

Δύο μεγάλαι ἀνάγκαι τίθενται ἐνώπιόν μας, ἡ μία εἶναι νὰ διατηρήσωμεν τὴν προσωπικότητά μας ὡς Ἕλληνες, ἡ δὲ ἄλλη νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν οἰκονομίαν καὶ τεχνικὴν τοῦ τόπου μας. Εἴμεθα συνεπῶς ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργήσωμεν ἐξ ἴσου καὶ τὰ δύο εἶδη ἐπιστημῶν, τὰς ἀνθρωπιστικὰς καὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας. Πᾶσα ἀμέλεια ὡς πρὸς αὐτὸ θὰ πλη-

ρωθῇ βαρύτατα. Ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς προβάλλει σήμερον καὶ τονίζει περισσότερο τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὅμως οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη εἶναι δυνατὴ χωρὶς ἐπιστήμην. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου παρακινεῖται ἀπὸ τὴν χρεῖαν τῆς ζωῆς διὰ νὰ δημιουργήσῃ τεχνικὴν καὶ οἰκονομίαν· ἡ ἐπιστήμη ὅμως δὲν ρυθμίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κινεῖται « ἑαυτῆς ἕνεκα ». Ἦδη ὁ Ἀριστοτέλης ἐχώρισε τὰ « πρὸς τὴν γνῶσιν » ἀπὸ τὰ « πρὸς τὴν χρῆσιν ». Μὲ τὰ πρῶτα, « τὰ καλὰ καὶ ἐλευθέρια », καταγίνεται ἡ ἐπιστήμη. Μὲ τὰ δεύτερα, « τὰ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα », καταπονεῖται ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐπίσης ὥρισε τὸν ἀνθρώπον καὶ ὡς πολιτικὸν καὶ ὡς οἰκονομικὸν ζῶν. Ἐχει μεγάλην σημασίαν νὰ καταλάβωμεν τὴν σχέσιν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ ἐπιστήμης ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τεχνικῆς καὶ οἰκονομίας ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὡς συστήματα πράξεων ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία καὶ ὡς ἐφαρμογὴ ἐπιστημονικῶν πορισμάτων ἐξαρτῶνται πάντοτε ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Συνεπῶς δίχως ἐπιστήμην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν προηγμένην τεχνικὴν καὶ οἰκονομίαν. Ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἔχουν σχετικὴν αὐτοτέλειαν, ἐφ' ὅσον ἐπιδιώκουν νὰ καλύψουν ἀνάγκας τῆς ζωῆς· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως δὲν ἔχουν αὐτοτέλειαν, διότι δίχως τὴν ἐπιστήμην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξουν. Ἐπίσης τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ λειτουργοῦν ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία, τοὺς προσφέρει πάντοτε ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἐφευρίσκει, ἐπινοεῖ. Λέγεται συνήθως ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς ἐφευρίσκει. Τοῦτο εἶναι πλάνη. Ἡ διάνοια εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐφευρίσκει, κατευθύνει καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν τεχνικὴν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συστήματα εἶναι συνεπῶς διανοητικά, δηλαδὴ ὁργανώνονται ἀπὸ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῷ ἡ ἀπλὴ ἀνάγκη περιμένει ἀπλῶς νὰ καρπωθῇ τὰς προσφορὰς τῶν. Οἰκονομία καὶ τεχνικὴ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὑποβαστάζουν τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος, τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅμως μέρος ἐμπνέονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ μεγάλα δημιουργήματα τοῦ πνεύματος. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ τεχνικὴ καὶ ἡ οἰκονομία εἶναι ὅρος τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος. Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ πνεῦμα εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος, εἶναι τὸ πρῶτον κινοῦν τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομίαν. Συνεπῶς ἡ σχέσις μεταξὺ οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἐπιστήμης ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι βαθύτατα διαλεκτικὴ, δηλαδὴ εἶναι συνηρημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ὄχι ἐξηρημένα, ὅπως θέλει ὁ Μαρξισμός.

Κατὰ ὅμως ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας καὶ τεχνικῆς καθὼς καὶ τῆς ἐπιστήμης ὑπάρχει τὸ τεράστιον θέμα τῆς παιδείας, τοῦ ὁποίου ἡ σημασία καταδεικνύεται συνεχῶς καὶ περισσότερο, τῆς παιδείας ὅμως τῆς πραγματικῆς. Διότι χωρὶς τὴν πνευματικὴν ὑποδομὴν, τὴν ὅποιαν μόνον ἡ παιδεία θὰ δώσῃ, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν μεγάλων στόχων τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τῆς ἐπιστήμης, τῆς οἰκονο-

μίας καὶ τεχνικῆς. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν παιδεία, γενική, ἀνθρωπιστική, καὶ παιδεία εἰδική, τεχνική. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο δὲν χωρεῖ καμμία ἀπολύτως ὑποχώρησις. Δυστυχῶς ὅμως μέχρι σήμερον ἡ Πολιτεία δὲν συνεκέντρωσε σοβαρῶς τὴν προσοχὴν της εἰς τὸ πρωταρχικὸν τοῦτο θέμα. Ἕνας δρόμος ὑπάρχει πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου: Διακομματικὴ ἐκπαιδευτικὴ πολιτική. Διότι τὸ πρόβλημα εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα ἐθνικὸν πρόβλημα τοῦ τόπου καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἀπὸ ἓνα κόμμα, οἷον-δήποτε καὶ ἂν εἶναι τοῦτο.

Ἄλλὰ οὕτε τοῦτο εἶναι ἀρκετόν. Διότι εἶναι ἡ πρώτη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν μας, ὅπου ὁ ροῦς τῶν πραγμάτων ἔρχεται νὰ μᾶς ἐπιβάλῃ ὄρους διὰ νὰ ζήσωμεν. Τὰ κόμματα ὀφείλουν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν πείραν ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς ἡγεσίας, τὴν ὁποίαν διαθέτει ὁ τόπος, τῆς ἐπιστημονικῆς, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς, διὰ νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὸ μέγα θέμα τῆς παιδείας. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς ζωῆς. Ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἡγεσίας εἶναι σήμερον ἀπαραίτητα, ὅχι ὅμως τὸ καθένα χωριστῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν σύνθεσίν των. Ἡ πολιτικὴ ἡγεσία, εἰς τὴν ὁποίαν βεβαίως ἀνήκει τὸ μέγα ἔργον, μόνη της σήμερον, ὅχι μόνον ἐδῶ ἀλλὰ πούθενά εἰς τὸν κόσμον, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἕως τῶρα ὀφείλουν τὴν ἐπιβίωσίν των μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν εἰς δύο παράγοντας, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν των ὑπεροχὴν. Τὸ ἐν συνδέεται μὲ τὸ ἄλλο. Ἡ σημερινὴ τροπὴ τῶν καιρῶν μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ἐπανακτήσωμεν τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν, νὰ διακριθῶμεν καὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ πνεύματος, ἄλλως κινδυνεύομεν. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν καθολικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῶν δυνάμεών μας, οὔτε χωρὶς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ριζικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας. Τὰ πράγματα πιέζουν τόσον πολὺ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὥστε φαίνεται νὰ μὴ μᾶς παίρῃ ὁ χρόνος, διότι ὅλα ἔχουν ἀλλάξει γύρω μας, εἰς τοὺς ἄλλους δηλαδὴ λαούς, καὶ κινουῦνται μὲ ἄλλον ρυθμὸν ἀπὸ ὅτι ἴσως νομίζομεν. Ἡ προσωπικὴ μου γνώμη εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἱδρύματα. Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ δώσωμεν ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τοὺς τροφίμους των. Πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἐκ τῶν ἄνω ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν μᾶς παίρνει ὁ καιρὸς καὶ οἱ ἄλλοι γύρω μας τρέχουν μὲ ταχύτητον ρυθμὸν. Παράλλῃως εἶναι ἀνάγκη ὠρισμένα ἀπὸ τὰ Γυμνάσια τοῦ Κράτους, ἓνα τουλάχιστον κατὰ νομόν, νὰ γίνουν πρότυπα, νὰ ἐξοπλισθῶν μὲ ὅλα τὰ μέσα, νὰ ἐπανδρωθῶν μὲ τὰς καλυτέρας δυνάμεις καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐργάζωνται μὲ ἄλλον ρυθμὸν. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν ὅλα ἀμέσως, οὔτε προφθάνομεν νὰ ἀρχίσωμεν ἐκ τῶν κάτω.

Ἀσπὶς ὅμως διὰ τὴν ἐπιβίωσιν ἑνὸς λαοῦ, ἐκτὸς τῆς πολιτείας του καὶ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα αὐτὴ διαθέτει, εἶναι ἡ γλῶσσά του. Μὲ τὴν σύγχρονον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ τὴν ἀνάγκην ἐκμαθήσεως ξένων γλωσσῶν ἀπὸ μεγάλα στρώματα τοῦ λαοῦ μας γίνεται συνειδητὴ ὅλον καὶ περισσότερον ἡ ἀξία τῆς ἰδικῆς μας γλώσσης καὶ τὸ μέγεθος τῆς σημασίας της. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθῃ κανεὶς μίαν ξένην γλῶσσαν, ἐὰν δὲν κατέχῃ τὴν ἰδικήν του. Ὅσον τώρα μεγαλύτερος εἶναι ὁ κίνδυνος διὰ τὴν ἐπιβίωσιν ἑνὸς λαοῦ, τόσον ἐσωτερικωτέρα εἶναι ἡ ἀνάγκη ὁ λαὸς αὐτὸς νὰ καλλιεργῇ τὴν γλῶσσάν του ἀκαταπαύστως διότι αὐτὴ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἐλευθερίας του. Γλωσσικὴ καλλιέργεια ὅμως χωρὶς ἱστορικὴν μνήμην καὶ συνείδησιν εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Εἴμεθα λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀφομοιώνωμεν συνεχῶς τὴν γλωσσικὴν μας παράδοσιν κατὰ τρόπον γόνιμον καὶ δυναμικόν, ἡ δὲ γλωσσικὴ παράδοσις εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ κείμενα τοῦ πολιτισμοῦ ὧν τῶν αἰώνων. Αὐτὰ ἀκριβῶς πρέπει νὰ κυκλοφορήσουν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἄν δι' ὅλους τοὺς λαοὺς ἰσχύη — καὶ ἰσχύει σήμερον κατὰ τρόπον ἀδυσώπητον — τὸ « οὐκ ἔπ' ἄρτι μόνον ζήσεται ἄνθρωπος », δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα λαὸς μὲ ἱστορικὴν μοῖραν καὶ ὀλιγάνθρωπος, ἰσχύει περισσότερον.

Ἄλλο μεγάλο αἶτημα διὰ τὴν ἐπιβίωσίν μας κατὰ τὸν σημερινὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς εἶναι τὸ αἶτημα ὅτι ἕνας ὀλιγάνθρωπος λαός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἱστορίαν οἰκουμενικῆς σημασίας, πρέπει καὶ μέσα εἰς τὰ μεγάλα σημερινὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς νὰ ἀσκῇ πολιτικὴν μεγάλῃς οἰκουμενικῆς γραμμῆς. Εἶναι πλάνη ὅτι ἕνας μικρὸς λαὸς πρέπει νὰ ἀσκῇ πολιτικὴν μικρᾶς γραμμῆς. Ὅσον ὀλιγανθρωπότερος εἶναι ἕνας λαός, τόσον περισσότερον ἡ πολιτικὴ του πρέπει νὰ εἶναι πολιτικὴ μεγάλῃς γραμμῆς, δηλαδὴ πρέπει νὰ εἶναι πολιτικῶς παρὼν παντοῦ καὶ πάντοτε, διὰ νὰ γνωρίζῃ μὲ ἀσφάλειαν ποῖα εἶναι τὰ συμφέροντά του καὶ πῶς πρέπει νὰ τὰ ἐπιδιώκῃ. Ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ ὁποία βεβαίως, ὅτιδήποτε καὶ ἂν γίνῃ μὲ τὴν ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκομεν, δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ καταργηθῇ, μὲ τὴν πολιτικὴν ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς μεγάλῃς γραμμῆς θὰ ἐνταθῇ εἰς τὸν μέγιστον δυνατόν βαθμόν. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς θὰ ἐντείνῃ εἰς τὸν μέγιστον βαθμόν καὶ τὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἡγεσίας του. Ὅ,τι ἄλλο λέγεται σχετικῶς εἶναι καθαρὰ δημαγωγία.

Ἄλλο μέγα αἶτημα τῆς συγχρόνου ζωῆς μας, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιόν μας καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τρόπον ἀδυσώπητον, εἶναι τὸ αἶτημα νὰ ἀναγεννήσωμεν μέσα μας ὅ,τι ὠνόμασαν οἱ πατέρες μας Ὁρθοδοξίαν. Παρελάβομεν τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἡ ἱστορικὴ μοῖρα ἐπεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς τὸ προνόμιον νὰ τὸν ἐρμηνεύσωμεν, νὰ διατυπώσωμεν μὲ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τὰς ἀρχάς του καὶ ἔτσι νὰ τὸν παραδώσωμεν εἰς τὸν κόσμον. Τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐπράξαμεν ὡς λαός. Κατὰ

δὲ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως εἶπαμε, ἡ Ὁρθοδοξία μαζί με ἄλλα στοιχεῖα τῆς ζωῆς μας ἀπετέλεσε τὸν Δούρειον Ἴππον διὰ νὰ ἐπιζήσωμεν. Σήμερον, ποῦ δοκιμάζονται καὶ διασαλεύονται ἐκ βάθρων ὅλα τὰ ἱστορικά μας ἀποκτῆματα καὶ ἀγαθὰ, ἔχομεν χρέος ὡς λαὸς νὰ ἐμβυθύνωμεν, ὅπως ἀπαιτοῦν οἱ σύγχρονοι ὄροι τῆς ζωῆς, ἄλλην μίαν φοράν εἰς τὴν πηγὴν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ χωρὶς νὰ θίξωμεν τὸ Δόγμα, τὸ ὅποιον παραμένει ἀκίνητον, νὰ ἀναγεννήσωμεν μέσα μας τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀναγέννησις αὕτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔχει ἀρχίσει ἤδη νὰ γίνεται εἰς ἄλλους λαούς. Εἰς ὅσους πάλιν λαούς τοῦτο δὲν γίνεται, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μάλιστα ἡ Ὁρθοδοξία, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐδημιουργήσαμεν καὶ παρεδώσαμεν εἰς αὐτούς, μεταβάλλεται εἰς ὄπλον, τὸ ὅποιον στρέφεται ἐναντίον μας. Τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἔχη ὅπ' ὅψιν τῆς ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἂν θέλῃ νὰ κρατήσῃ τὸ πλήρωμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς. Χρειάζεται σκληρότατος ἀγὼν διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, ἄλλως τὰ εἶδωλα τῶν ἐφημέρων ἰδεολογιῶν θὰ καταλάβουν τὴν θέσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται γύρω ἀπὸ τὴν ἄψυχον πραγματικότητα τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἐργοστασίων καὶ ἐντείνονται μὲ τὴν κατὰ μάζας παραγωγὴν τῶν τεχνικῶν μέσων, μαραΐνουν τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν δροσερότητα τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι κινδυνεύουν νὰ γίνουν ἀπλὴ μάζα, ἡ ὁποία τρέφεται μὲ τυποποιημένην πνευματικὴν τροφήν καὶ κατευθύνεται πρὸς ὠρισμένους σκοπούς. Τὸ εἶδωλον τῆς εὐτυχίας, τὸ ὅποιον καλλιεργοῦν διὰ τὰς μάζας τὰ θεωρητικὰ συνεργεῖα τῶν λεγομένων ἰδεολογιῶν καὶ τὸ προβάλλουν εἰς τὸ ἀβέβαιον καὶ ἀδιόρατον μέλλον ὡς ὑπόσχεσιν πρὸς αὐτάς, ὡς δέλεαρ, δὲν εἶναι κατὰ βάθος τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ παραμορφωμένον πρόσωπον τῶν μεγάλων ἰδεῶν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι δημιουργοῦνται δελεαστικοὶ μῦθοι διὰ νὰ κερδηθοῦν αἱ μάζαι τῶν ἀνθρώπων. Λαοὶ δίχως ἱστορικότητα εἶναι εὐκόλῳ νὰ δελεασθοῦν ἀπὸ τὰ νέα αὐτὰ εἶδωλα, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὰ συνεργεῖα τῶν συγχρόνων θεωριῶν. Εἶναι ἐπίσης δυνατόν μὲ τὴν σκληρότητα τῆς κρατικῆς πειθαρχίας τὰ εἶδωλα αὐτὰ νὰ σφραγίσουν διὰ παντὸς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν αὐτῶν. Λαοὶ ὅμως μὲ μεγάλην ἱστορικότητα καὶ μὲ μεγάλους ἀγῶνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι δύσκολον νὰ πλανηθοῦν ἀπὸ παρόμοια δελεαστικὰ εἶδωλα. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν πρῶτον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νὰ ὑψώσουν Θεοὺς ἀπηλλαγμένους ἀπὸ τὰς ζωώδεις μορφὰς τῶν θεῶν τῶν προελληνικῶν χρόνων καὶ νὰ τοὺς σμιλεύσουν εἰς τὸ μάρμαρον ὡς μορφὰς ἀνθρώπου μὲ ἀθάνατον κάλλος καὶ ἀρμονίαν, οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν ἐπὶ αἰῶνας νὰ διατυπώσουν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν φιλοσοφίαν των καὶ νὰ τὸ ἐκφράσουν μὲ τὴν τέχνην των, καὶ οἱ ὅποιοι τέλος μὲ τὸ θρυλικόν των «21», δίχως ρητορισμοὺς καὶ χειρονο-

μίας, ἐπανεκτίσαν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν ἐπανεφέραν εἰς τὴν ζωὴν πρωτόπλαστον καὶ γενναίαν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ στραφοῦν ποτε εἰς τὰ ἐφήμερα εἶδωλα τῆς ἐποχῆς, διότι τότε θὰ ἀπεφάσιζαν νὰ ἀποθάνουν. Πάντοτε χωρὶς θόρυβον καὶ χωρὶς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δυστοκίαν ἀνανεώνει ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς κάθε κρίσιμον στιγμὴν τῆς ἱστορίας του τὴν ὄντοτήτά του ὡς Ἕθνος. Ἐτσι πιστεύομεν καὶ σήμερον εἰς τὴν κρίσιμον καμπήν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνισμὸς διέρχεται, θὰ διατηρήσῃ τὴν βασικὴν του καταβολήν, τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς πατέρας του, δίχως μύθους καὶ ρωμαντισμούς, οἱ ὁποῖοι ταράζουν τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπεια καὶ ἀνακόπτουν τὴν περαιτέρω πνευματικὴν δημιουργίαν. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἄλλως τε, ὅπως εἴπομεν εἰς τὴν ἀρχήν, χρωσμένοι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἥ ὁποία κρατᾷ τὰ βιβλία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν λαῶν, νὰ ἐπιτύχουν πλήρη κάθαρσιν τῆς δευτέρας μεγάλης τραγῳδίας τῆς ζωῆς των.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ